

ЯКІСТЬ ОСВІТИ

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.2.12>

М. П. ВОВК

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти,

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії

педагогічних наук України, м. Київ, Україна

Електронна адреса: miravovk79@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9109-9194>

Ю. В. ГРИЩЕНКО

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу

змісту і технологій педагогічної освіти, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана

Зязюна Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

Електронна адреса: gulia2020@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-0039-9720>

ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ІНТЕРНАТУРИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто основні напрями реформаційних змін у професійній підготовці педагогічних кадрів у закладах вищої педагогічної освіти, зокрема акцентовано увагу на підвищенні вимог до програм педагогічної інтернатури. Проаналізовано статистичні дані щодо розподілу вчителів-практиків у різних регіонах України за віковим критерієм, рівня працевлаштування випускників педагогічних спеціальностей до закладів освіти.

На основі нормативних положень визначено основні заходи педагогічної інтернатури, зокрема: проведення індивідуальних консультацій, наставницьких бесід з інтерном; взаємовідвідування навчальних занять, відвідування уроків досвідчених педагогічних працівників; здійснення моніторингу результатів навчання учнів; участь у тренінгах, навчальних семінарах з методичних питань, творчих звітах педагогічних працівників; вивчення досвіду кращих педагогів; залучення інтерна до партнерської взаємодії з науковими, науково-педагогічними та педагогічними працівниками, участі в професійних спільнотах педагогічних працівників; психологічний супровід інтерна та ін.

Авторами зазначено, що в освітньому середовищі України процесуально наявні елементи впровадження педагогічної інтернатури, але немає офіційної форми професійної адаптації, важливого інституалізованого етапу здобуття професійної кваліфікації у педагогічній професії.

Висвітлено досвід запровадження педагогічної інтернатури зарубіжних країн (Великобританії, Канади, Німеччини, США, Республіки Кіпр), що може стати цінним ресурсом для здійснення інноваційних змін у сфері запровадження цієї форми професійного зростання вчителів в Україні.

Окреслюючи перспективи запровадження педагогічної інтернатури в Україні на основі практики зарубіжного досвіду, обґрунтовано рекомендації щодо використання інноваційних ідей на державному та управлінсько-організаційному рівнях.

Ключові слова: педагогічна інтернатура, педагогічні працівники, вчителі, підготовка, педагогічні спеціальності, заклади освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Згідно з Рекомендаціями Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетентності для навчання протягом усього життя» «освіта допомагає зберегти та відновити загальний культурний рівень суспільства і прищепити важливі соціальні та громадянські цінності, такі як громадянство, рівність, толерантність та повагу (2006). Саме вчитель

є ретранслятором культурних цінностей, практичного досвіду, менеджером, ментором, провайдером освітніх послуг, що спрямовано на глобальну зміну суспільства на різних рівнях – державному, регіональному, особистісному.

Екстраполюючи означену ідею у соціокультурний контекст української дійсності, актуалізується потреба визначення напрямів реформаційних змін у професійній підготовці

педагогічних кадрів у закладах вищої педагогічної освіти. У Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні (2018) акцентовано увагу на підвищенні вимог до програм педагогічної інтернатури («входження» (допуску) до професійної діяльності) та до кваліфікаційних іспитів для присвоєння професійної кваліфікації педагогічного працівника закладом вищої чи післядипломної освіти або відповідним кваліфікаційним, центром після не менше ніж одного року роботи на посадах педагогічних працівників у системі загальної середньої освіти (відповідно до кваліфікаційних вимог до посади педагогічного працівника чи відповідного професійного стандарту з урахуванням спеціальності, предметної спеціальності), а також в дошкільній, позашкільній, професійній (професійно-технічній), фаховій передвищій освіті та спеціалізованій освіті відповідних рівнів.

Упровадження педагогічної інтернатури пов'язане з необхідністю опанування фаховою майстерністю вчителя-початківця. Формами її організації може бути формальне і неформальне навчання. Наставником молодого вчителя має бути досвідчений учитель з педагогічним стажем не менше 5 років за відповідною спеціальністю (такою самою або спорідненою предметною спеціальністю або спеціалізацією).

Відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020) педагогічна інтернатура – система заходів, спрямованих на підтримку педагогічного працівника закладу

освіти, призначеного на посаду вперше, у провадженні ним педагогічної діяльності та набутті (вдосконаленні) його фахової майстерності. Стаття 23 Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020) передбачає, що особи, які не мають досвіду педагогічної діяльності та приймаються на посаду педагогічного працівника, протягом першого року роботи повинні пройти педагогічну інтернатуру. Педагогічна інтернатура має передбачати заходи, що забезпечать здобуття та/або вдосконалення професійних компетентностей і педагогічної майстерності протягом першого року професійної діяльності педагогічного працівника, зокрема: супровід та підтримка у педагогічній діяльності з боку досвідченого педагогічного працівника (педагога-наставника); різні форми професійного розвитку (відвідування навчальних занять, опрацювання відповідної літератури тощо).

Мета дослідження. Окреслити особливості організації педагогічної інтернатури в Україні, як форми професійного і особистісного розвитку молодого вчителя.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до даних Інституту освітньої аналітики за 2020 рік констатовано значний відсоток учителів в Україні, які входять у вікові категорії 41-50 років, 51-54 роки, 55-60 років. Серед загалу педагогічних працівників, які викладають окремі предмети в закладах загальної середньої освіти, найбільша кількість вчителів (27,5%) віком від 41 до 50 років (рис. 1).

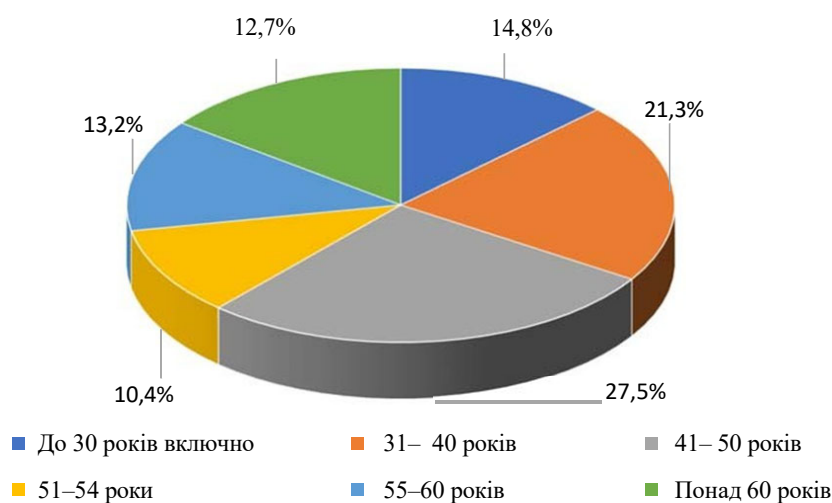

Рис. 1. Розподіл кількості педагогічних працівників, які викладають окремі предмети, за віком у 2019/2020 н.р.

Джерело: Освіта в Україні: виклики та перспективи: інформаційно-аналітичний збірник. Міністерство освіти і науки України, Інститут освітньої аналітики. Київ, 2020, с. 46–52.

Проведене дослідження дозволило виявити особливості розподілу вчителів-практиків у різних регіонах України за віковим критерієм. Так, у Чернівецькій області найбільша кількість педагогічних працівників (17,2 %), які викладають окремі предмети в ЗЗСО, віком до 30 років включно. У Рівненській області найбільше педагогів (27,0 %) віком від 31 до 40 років, у Чернігівській області – віком 41–50 років (32,5 %). У Запорізькій області

учителів віком 55–60 років найбільше (16,1 %), старших 60 років (18,8 %) найбільше в Одеській області (рис. 2).

За даними Інституту освітньої аналітики, одним із важливих аспектів планування державної політики у сфері освіти є аналіз відповідності обсягів підготовки майбутніх педагогічних працівників до потреби у них на ринку праці. Для оцінки рівня працевлаштування випускників педагогічних спеціальностей до

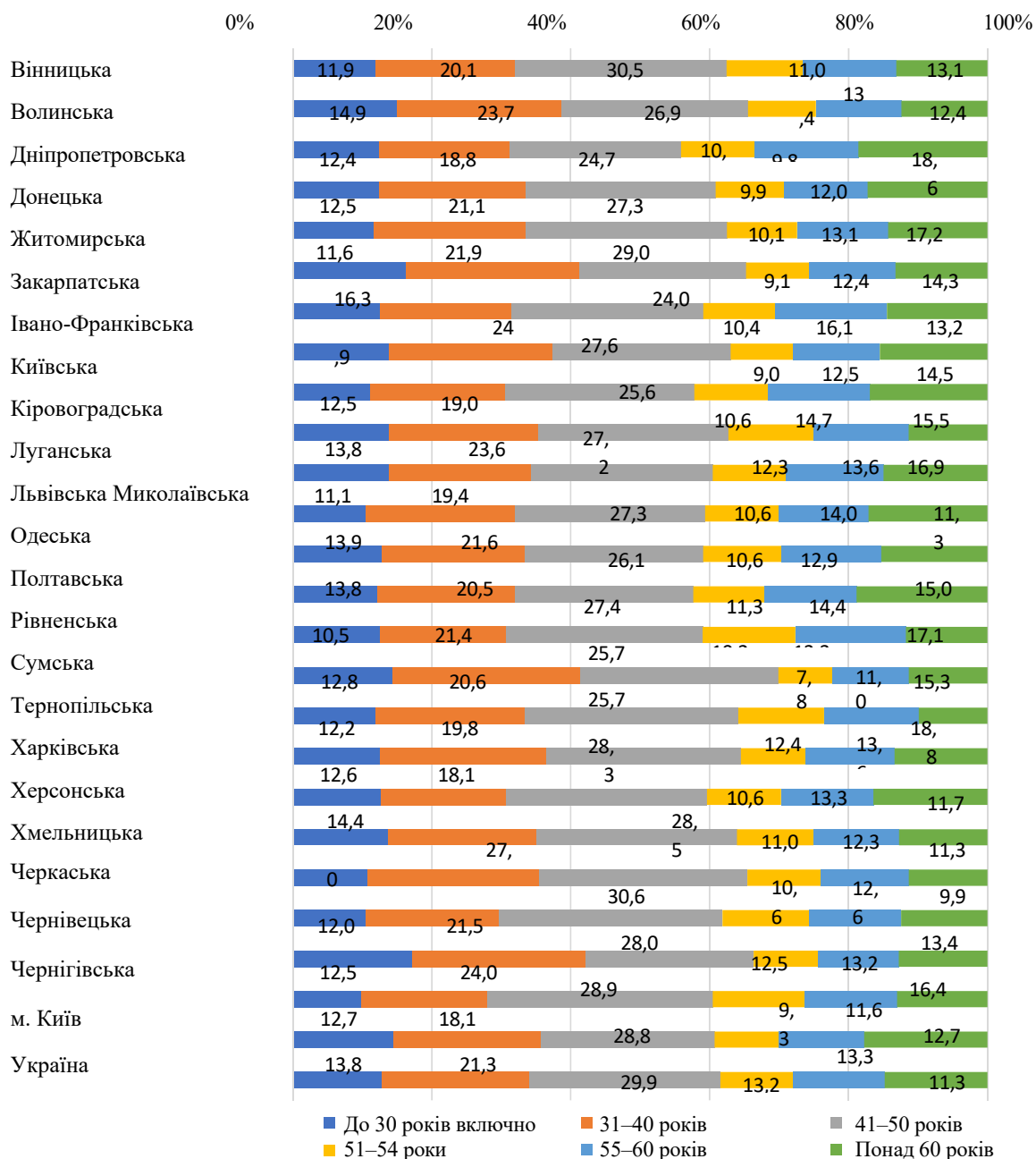

Рис. 2. Розподіл кількості педагогічних працівників, які викладають окремі предмети, за віком і регіонами у 2019/2020 н. р., %

Джерело: Освіта в Україні: виклики та перспективи: інформаційно-аналітичний збірник; Міністерство освіти і науки України, Інститут освітньої аналітики. К., 2020. 292 с. С. 46–52.

закладів освіти та з'ясування кількості педагогічних працівників, які здобули вищу освіту за її рівнями впродовж 2016–2019 рр., ДНУ «Інститут освітньої аналітики» відповідно до наказу МОН від 15.11.2019 р. № 1430 проведено дослідження «Моніторинг ефективності підготовки педагогічних працівників та їх працевлаштування». За даними статистичної звітності кількість педагогічних працівників, що мають вік до 30 років включно, за останні три роки невпинно зменшувалася (таблиця 1). Така тенденція може свідчити про те, що навіть працевлаштувавшись у ЗЗСО, молоді вчителі відпрацьовують декілька років і потім йдуть зі школи [Освіта в Україні: 46–52].

Відповідно до даних Інституту освітньої аналітики Про недостатню вмотивованість працювати за спеціальністю свідчить також аналіз рівня працевлаштування випускників педагогічних спеціальностей до закладів освіти. Лише 15 254 випускники з 83 784 (2016– 2019 років випуску), або всього 18,2% випускників за спеціальностями галузі знань 01 «Освіта / педагогіка», працевлаштувалися у заклади освіти [Освіта в Україні: 46-52]. Незважаючи на відносно малий відсоток працевлаштування випускників, є достатньо важливою потреба адаптації молодих учителів до умов закладів середньої освіти, входження у професію. Саме тому актуальною є проблема ефективної організації педагогічної інтернатури.

Відповідно до Положення про педагогічну інтернатуру основними завданнями такої важливої форми професійної адаптації є:

створення системи професійно-педагогічної адаптації інтерна до умов педагогічної діяльності, формування сприятливого мікроклімату та відчуття соціально-психологічного ком-

форту, встановлення доброзичливих взаємовідносин із учасниками освітнього процесу;

набуття фахових компетентностей, педагогічної майстерності, формування професійної готовності інтерна до самостійної педагогічної діяльності;

формування поваги до професії та сумлінного ставлення до трудової діяльності;

формування інституту наставництва у закладах освіти, розвиток професійних спільнот педагогічних працівників [Положення].

У сучасних довідниково-енциклопедичних джерелах педагогічна інтернатура визначається як форма професійного розвитку молодого вчителя, що передбачає «входження» у педагогічну професію через наставництво досвідченого вчителя упродовж одного року після отримання кваліфікації [Вовк, Грищенко...: 186]. Л. Хомич означила, що «для України педагогічна інтернатура – абсолютно нове явище освітнього простору», ... не є складовою вищої освіти, ... це перший рік роботи педагогічного працівника, в якого немає жодного досвіду педагогічної діяльності, а можливо, навіть не має і педагогічної освіти. Педагогічна інтернатура стане початковим етапом професійної діяльності педагога і супроводжуватиметься комплексом соціальних заходів для сприяння «входженню» працівника в професію [Хомич: 715].

Згідно з нормативним положеннями основними заходами педагогічної інтернатури є: проведення індивідуальних консультацій, наставницьких бесід з інтерном; допомога у підборі відповідної літератури, підготовці навчальних занять, розробленні дидактичних матеріалів тощо; взаємовідвідування навчальних занять, відвідування уроків досвідчених педагогічних працівників; здійснення моніто-

Таблиця 1

Кількість педагогічних працівників, що мають вік до 30 років включно, за 2017/2018–2019/2020 н.рр., осіб

Регіон	Рік навчання		
	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Україна	43 047	39 045	34 757
Місто	21 136	20 102	18 616
Село	21 911	18 943	16 141

Складено відповідно до статистичних форм звітності 83-РВК «Звіт про чисельність і склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти» за 2017/2018–2019/2020 н. рр. Джерело: *Освіта в Україні: виклики та перспективи: інформаційно-аналітичний збірник. (2020). Міністерство освіти і науки України, Інститут освітньої аналітики. Київ, с. 46–52.*

рингу результатів навчання учнів; участь у тренінгах, навчальних семінарах з методичних питань, творчих звітах педагогічних працівників; вивчення досвіду кращих педагогів шляхом аналізу їхніх вебсайтів, вебресурсів професійних спільнот, а також періодичних професійних видань; залучення інтерна до партнерської взаємодії з науковими, науково-педагогічними та педагогічними працівниками, участі в професійних спільнотах педагогічних працівників; психологічний супровід інтерна [Положення].

В освітньому середовищі України процесуально наявні елементи впровадження педагогічної інтернатури, але немає офіційної форми професійної адаптації, важливого інституалізованого етапу здобуття професійної кваліфікації у педагогічній професії. У закладах освіти функціонують школи педагогічної майстерності, школи наставництва, школи молодого вчителя, що свідчить про усвідомлення потреби впровадження адаптаційної форми професійного зростання у процес неперервної педагогічної освіти вчителя. Крім того, педагогічна інтернатура має стати важливим етапом входження у професію для педагогів, які мають стійне професійне прагнення до здійснення педагогічної діяльності, володіють потенційними можливостями для реалізації педагогічного таланту, здібностей в умовах закладу середньої освіти.

Значний досвід запровадження педагогічної інтернатури мають зарубіжні країни, що може стати цінним ресурсом для здійснення інноваційних змін у сфері запровадження цієї форми професійного зростання вчителів в Україні. М. Кінг, Ф. Швейцер (США) зазначають, що післядипломне педагогічне стажування (синонім – педагогічна інтернатура) потребує залучення трьох суб'єктів – викладачів, випускників та партнерів, які мають бути відповідальні за набуття досвіду майбутнього вчителя і становлять своєрідний трикутник, який забезпечує наявність усіх ресурсів, що сприяють ґрунтовному навчанню, входженню у професію [Mary A. King].

Американські дослідники І. Ром, С. Гордон-Месер відзначають, що основними завданнями педагогічної інтернатури є формування ціннісного ставлення до навчання, тому важливо забезпечити у вчителів-початківців розуміння важливості концептуального навчання упро-

довж життя. Іншими важливими акцентами у процесів ходження у професію, на переконання вчених, є: навчити цінності ефективного оцінювання, включаючи самооцінку студентів, оцінювання навчального курсу студентами; усвідомити важливість інтеграції наукових знань та їх використання під час викладання. Особливими завданнями педагогічної інтернатури (післядипломного стажування) має бути опанування інтерактивними стратегіями викладання навчальних дисциплін, розвиток критичного мислення, здатність ретранслювати наукові інновації в освітній практиці [Romm, Gordon-Messer, Kosinski-Collin: 80–86]

Г. Кух (США) вважає, що педагогічна інтернатура є формою навчальної практики високого рівня організації і стимулювання до подальшої професійної діяльності. Саме тому є потреба якісної її процесуальної реалізації, що передбачає: вмотивованість майбутніх учителів до занурення у професійне середовище, налагодження стійкого комунікативного зв'язку з педагогами, використання активних форм і методів (педагогічні ситуації, моделювання, комунікативні тренінги тощо). Важливо, щоб вчителі-початківці були самокритичними і отримували відгуки про свою педагогічну діяльність з боку наставників, колег [Kuh, G.D.: 13–30].

Здійснивши ефективний аналіз концепції наставництва (менторства), С. Паулікене (Литва) робить висновок про те, що ефективно наставництво є складним явищем, оскільки воно передбачає врахування індивідуальних потреб та особливостей власне програми інтернатури (педагогічного стажування). Важливими чинниками є особистісне ставлення, вміння вибудовувати стосунки, педагогічні знання наставника, самомотивація та професійні здібності [Paulikienė: 29–35]. Крім того, для досягнення ефективного результату інтернатури вагомим фактором є сприятливе освітнє середовище, у якому відбувається адаптація до професії. Дослідник доводить, що інтернатура, педагогічне стажування, безсумнівно, корисне для майбутніх учителів, оскільки вони можуть спробувати себе в різних ролях, сформувані нові компетенції, доповнити теоретичні знання особистими «відкриттями», задуматися про вибір професії вчителя та створити власну модель професійної діяльності. Дослідження

науковця довело, що пізнання професії педагога та виявлення особистих здібностей до вчительської роботи є найважливішим досвідом учителя-початківця.

Науковці В. Ламанаускас, В. Лукавічне (Литва) зосереджують увагу на важливих проблемах в організації педагогічної інтернатури (педагогічного стажування після основного навчання в університеті): короткий період професійного розвитку, неузгодженість з навчанням в університеті; несистемність змісту навчання; недостатня вмотивованість наставників; необхідність підвищення якісних вимог до закладу освіти. Принципами організації педагогічної інтернатури має бути демократичність та відкритість навчального закладу, технологічне забезпечення, екологічність. [Lamanauskas, Makarskaitė-Petkevičienė, Lukavičienė: 153–167].

Науковці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, здійснюючи компаративістський аналіз специфіки професійного розвитку педагогів, особливостей входження у педагогічну професію у зарубіжних країнах, представили цінний досвід організації наставництва, професійного удосконалення в умовах формальної освіти. На наше переконання, конструктивні освітні практики зарубіжжя доцільно імплементувати в умовах українських реалій

Н. Авшенюк, узагальнюючи досвід Великобританії, щодо організації процесу вступу до професії молодого вчителя, відзначила, що «всі майбутні вчителів після закінчення педагогічного ЗВО повинні пройти «інтернатуру» – рік стажування в школі, оскільки без інтернатури не можливо отримати кваліфікаційне свідоцтво, яке дозволяє вчителю працевлаштуватися на постійне місце роботи» [Авшенюк, Годлевська: 17–18]. Дослідниця інформує, що основним організаційними вимогами до проведення педагогічної інтернатури у Великобританії є: систематична, професійна підтримка з боку адміністрації школи, вчителів-наставників (менторів), багатокомпонентність стажування; участь у програмі великої кількості досвідчених педагогів, зв'язок стажування зі шкільною практикою, наявність комплексу необхідних матеріалів, активні форми навчання, можливість обміну враженнями і здобуття досвідом,

широка тематика, відповідь на запити самих стажерів у набутті знань, система оцінки якості свого стажування; наявність атмосфери довіри, вільного спілкування, можливості експериментувати і отримувати негайний зворотній зв'язок; формування культури розподілу обов'язків і відповідальності, взаємонавчання через співпрацю; рефлексія і соціальна взаємодія тощо [Авшенюк: 17–19]. Крім того, у британській системі педагогічної освіти особлива увага приділяється підготовці учителів-наставників для молодих учителів, яких готують за спеціальними програмами, що включає стажування, підвищення педагогічної майстерності. Ці програми структуровані, апробовані, поетапні, що мають на меті сформувати готовність наставників до здійснення адаптації вчителів до професійної діяльності, а також сприяти успішному розвитку фахових компетентностей, професійної мобільності, колективної відповідальності, здатності працювати з дорослими.

Українські дослідники вивчають досвід Великобританії щодо організації педагогічної інтернатури, зокрема акцентують увагу на цінних освітніх практиках успішної адаптації молодих учителів до реалій педагогічної професії. Важливо відзначити, що після завершення університету вчитель-початківець отримує характеристику початку кар'єри та розвитку (career entry and development profile), де відзначені досягнення випускника, напрями удосконалення. З урахуванням цих особливостей наставники, ментори розробляють індивідуальну програму розвитку вчителя, який лише розпочинає кар'єру педагога, на короткострокову і довгострокову перспективу [Громовий, Жосан].

У Канаді у системі педагогічної освіти передбачена така форма професійної адаптації молодого вчителя, як «випробувальний рік». Аналіз компаративістських досліджень, здійснений науковцями Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, довів, що в канадській системі неперервної педагогічної освіти наявні чіткі механізми і процедури підтримки молодого вчителя у процесі професійної адаптації до педагогічної професії. З-поміж них – надання педагогічної підтримки випускникам ЗВО в період першого року викладання шляхом впровадження відповідних програм; акценту-

вання уваги на розвитку педагогічної майстерності; залучення до педагогічного стажування учителів-початківців педагогів, що мають значний досвід педагогічної роботи (наприклад, у провінції Юкон Департамент освіти у співпраці з Асоціацією викладачів провінції Юкон і Асоціацією викладачів-пенсіонерів (Retired Teachers Association)); зосередження уваги на роботі з учнями з обмеженими можливостями, а також учнями, що належать до різних культур [Авшенюк, Годлевська: 31–32].

У Німеччині також сформувалися нормативні механізми підтримки вчителя-початківця та інституту наставництва. Л. Дяченко, вивчаючи конструктивний досвід організації педагогічного стажування випускника-педагога після навчання в університеті, дійшла висновку, що в цій країні намагаються долати ефект «шоку практичної діяльності», що передбачає проходження адаптаційного періоду упродовж 18 місяців.

Значна увага у Німеччині приділяється підготовці менторів (наставників) для молодих учителів. Л. Дяченко доводить, що «у нормативно-інструктивних документах земельних Міністерств освіти, науки і культури представлені положення, що відображають роль наставника в школі, його завдання, функції, компетенції, заробітну плату тощо. Ключовим критерієм допуску досвідченого вчителя до наставництва є проходження ним відповідної атестації «Службова оцінка». Це регулярна процедура атестації педагогічних кадрів, яка проводиться кожні 6 років, здійснюється відділом з нагляду за якістю роботи школи і педагогічних працівників земельного Міністерством освіти і культури. ... Відповідно, досвідченому вчителю, який готовий працювати наставником, необхідно пройти спеціальні курси підвищення кваліфікації, які проводиться в центрах шкільної практичної підготовки вчителів та центрах підготовки вчителів на базі університетів [Авшенюк, Годлевська: 53–54].

В освітній практиці США сформувалися певні механізми вступу вчителя-початківця до професії, що визначають його готовність до здійснення якісної професійної діяльності. Серед найбільш дієвих механізмів – проходження процедури сертифікації, що може відбуватися двома шляхами. Стандартний шлях

полягає в проходженні програми підготовки вчителів у педагогічних коледжах і університетах на бакалаврському чи магістерському рівнях. Альтернативний шлях доцільний для вчителів, які мають ступінь бакалавра, але не мають педагогічної освіти, тому вони проходять навчання на базі коледжів, університетів, а також в шкільних округах, освітніх центрах. Якість підготовки контролюється органами ліцензування і сертифікації, що функціонують при державних департаментах освіти в кожному штаті [Авшенюк, Годлевська: 73–74].

Для реалізації процедури проходження педагогічної інтернатури в Україні цінним може бути досвід Республіки Кіпр, у якій на рівні державного врегулювання особлива увага приділяється питанням адаптації молодих учителів після завершення навчання в університеті. У цій країні вчитель-початківець може працювати самостійно лише після проходження стажування у закладі освіти і отримання спеціального диплома. Основним механізмом отримання такого диплому є законодавчо-нормативне врегулювання, адже відповідно до Законів Республіки Кіпр (2000, 2001 pp.) та поправок 2007 р. до Закону «Про державну службу освіти» Університетом Кіпру було укладено і впроваджено «Програму педагогічної інтернатури майбутніх працівників загальної середньої, середньотехнічної та професійної освіти». Аналіз порівняльно-педагогічних досліджень уможливив з'ясувати, що «ця програма скерована на первинне післядипломне навчання молодих учителів у системі неперервної педагогічної підготовки. Метою програми є практична підготовка майбутніх випускників університетів до викладацької діяльності [Авшенюк, Годлевська: 38–42].

У Республіці Кіпр особлива увага приділяється підготовці менторів для молодих учителів. Важливо відзначити, що у країні з 2008 р. Університетом Кіпру та Педагогічним інститутом Кіпру розроблено й упроваджено «Програму з навчання новопризначених вчителів середньої освіти та менторів» (педагогічна інтернатура).

Цінною для України є позитивна освітня практика Угорщини щодо проходження післядипломного стажування вчителів-початківців, які після призначення на посаду мають

упродовж 2–4 років пройти етап адаптації. На основі аналізу навчально-методичної документації К. Годлевська узагальнила провідні компетенції, які мають бути сформовані у вчителів: якісні педагогічні знання та їх вмиле використання на практиці; уміння владнати конфліктні ситуації; навички імпровізації; здатність приймати рішення; вміння створювати сприятливу атмосферу у класі; моніторинг навчального процесу; взаємодія з учнями; співпраця з викладацьким складом [Авшенюк, Годлевська: 89–90].

Особлива увага в Угорщині приділяється підготовці менторів, які здійснюють керівництво педагогічною практикою майбутніх фахівців педагогічного фаху, а також стають наставниками молодих учителів під час проходження педагогічного стажування після завершення закладу вищої освіти. К. Годлевська аргументує, що ментор повинен мати диплом учителя, п'ятирічний педагогічний стаж, свідоцтво про складання екзамену з підготовки менторів та угоду з закладом освіти про виконання своїх обов'язків [Авшенюк, Годлевська: 89–90].

Позитивною освітньою практикою організації післядипломного стажування майбутніх учителів, які мають намір займатися професійною педагогічною діяльністю, вирізняється Японія. У цій країні наявний законодавчо-нормативний і власне процесуальний механізми «входження» у педагогічну професію. У країні функціонує Закон про сертифікацію педагогічних працівників та реалізуються процедури, що уможливають початок професійної кар'єри у педагогічній сфері [Авшенюк, Годлевська: 119–120].

Вивчення зарубіжного досвіду запровадження педагогічної інтернатури уможливило з'ясувати, що педагогічна інтернатура розглядається як форма професійного удосконалення з метою входження у професію, адаптації до умов закладу освіти на основі поєднання теоретичних знань та практичного досвіду педагогічної діяльності на основі партнерського наставництва. У більшості країн така форма професійного удосконалення на первинному етапі педагогічної діяльності мають певну специфіку: у *Великобританії* інтернатура реалізується як один з ефективних способів забезпечення якості підготовки педагога-бакалавра і адаптації його до умов школи (складається

з практики у закладі середньої освіти та кваліфікаційного іспиту); у *Німеччині* педагогічна інтернатура має на меті отримання досвіду практичної роботи в школі (включає теоретичне вивчення педагогіки, практичну відпрацювання професійно-педагогічних навичок в школі і складання державного іспиту); у *Канаді* педагогічна інтернатура є формою підвищення компетентності педагога-бакалавра та його професійного розвитку в сфері управління класом, спілкування з батьками, розвитку здібностей до викладання, забезпечення підтримки становлення початківця-педагога і збільшення частки нових педагогів в конкретній провінції і конкретній предметній сфері); у США педагогічне стажування (інтернатура) включає розвиток професійних умінь, необхідних для самостійної роботи в школі, на високому рівні, закріплення теоретичних знань, спостереження за освітнім процесом в школі, самостійна робота, участь у спеціальних семінарах; в *Угорщині* післядипломне педагогічне стажування (інтернатура) передбачає наявність інституту менторства, наставництва, його законодавчо-нормативне врегулювання; в Японії результатом проходження післядипломного педагогічного стажування є трьохетапна сертифікація.

Нині наявні певні *проблеми у запровадженні педагогічної інтернатури*. Незважаючи на актуальність введення інтернатури в практику підготовки педагогів, нині в Україні не існує апробованої і затвердженої моделі її організації; не розроблено науково-методичний супровід її запровадження; Є потреба розроблення змісту й організаційних засад педагогічної інтернатури за процесуальними вимірами (збільшенням тривалості стажування, гарантування ознайомлення з різноманітністю інновацій, взаємодія з керівниками стажування та наставниками) та змістом (оптимізація діяльності, інноваційність, різноманітність технологій навчання, форм, методів тощо).

Висновки. У вимірах перспектив запровадження педагогічної інтернатури в Україні доцільно імплементувати цінні конструктивні практики зарубіжного досвіду та обґрунтувати рекомендації щодо використання інноваційних ідей на двох рівнях.

Зокрема, на державному рівні в умовах сучасних викликів, зумовлених потребою під-

вищення престижності педагогічної професії, назріла необхідність розроблення Закону «Про вчителя», у якому мають врегулюватися механізми функціонування системи неперервної педагогічної освіти, а також визначатися чіткі процедури входження у професію. Наявне «Положення про педагогічну інтернатуру (Положення про педагогічну інтернатуру, 2021) не визначає конкретні етапи проходження педагогічної інтернатури; є необхідність інституалізації цієї форми професійної адаптації, що має передбачати у підсумку складання кваліфікаційного іспиту, підготовка авторського портфоліо, підтвердження достатнього рівня професійних компетентностей, визначених у наявному Професійному стандарті вчителя, отримання відповідного документу про проходження цієї форми професійного розвитку. Крім того, доцільно нормативно врегулювати професійні функції, зобов'язання наставників (менторів), обґрунтувати вимоги до рівня їхнього професіоналізму, визначити, хто саме має право бути наставником молодих учителів. Очевидно, подібні функції можуть виконувати центри професійного розвитку вчителів у регіонах, у містах або представництва Державної служби якості освіти, що основною функцією має унормування та процесуальну реалізацію механізму сертифікації вчителів. Акцентуємо увагу, що створення інституту наставництва можливе за умови про-

ходження відповідної підготовки досвідченими учителями-наставниками, які повинні мати вагомий досвід роботи, вирізнятися інноваційними освітніми практиками.

На управлінсько-організаційному рівні за умови чіткого розподілу функцій між інституціями, закладами освіти, учасниками процесу проходження педагогічної інтернатури є необхідність обґрунтування змісту, форм і методів професійної адаптації учителів-початківців, що доцільно визначити у структурованій програмі, а також окреслити вимоги до рівня професійної кваліфікації, професійних компетентностей, що мають вимірятися у процесі проходження інтернатури і під час підсумкового кваліфікаційного іспиту.

Важливою умовою ефективності проходження педагогічної інтернатури є використання різних форм і методів навчання, спрямованих на саморефлексію власного професійного досвіду, аналіз освітніх практик колег, наставників. Серед таких форм роботи – дискусії, дискусійні платформи, багатосторонні консультації, робота в малих групах, проєктна групова й індивідуальна робота, щотижневі рефлексивні круглі столи за участю вчителя-методиста та викладача-теоретика, бінарний лекторій, майстер-класи. Портфоліо молодого вчителя має стати важливим інструментом візуалізації набутого досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авшенюк Н.М. (Ред.), Годлевська К.В., Дяченко Л.М., Котун К.В., Марусинець М.М., Огієнко О.І., Постригач Н.О., Пилинський Я.М. *Неперервна педагогічна освіта в зарубіжних країнах: інформаційно-аналітичні матеріали*. Київ: ТОВ «ДКС Центр», 2018.
2. Вовк М.П., Грищенко Ю.В. Педагогічна інтернатура у професійному становленні вчителя-початківця. *Реформа освіти в Україні. Інформаційно-аналітичне забезпечення*: збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 28 жовт. 2021 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2021. С.198-201. https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/Tezi_III-konf_2021-FINAL.pdf
3. Вовк М.П., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О., Філіпчук Н.О., Ходаківська С.В. *Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник*. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021.
4. Громовий В., Жосан О. Аналітичний звіт про круглий стіл «Інтернатура для вчителя: нове чи «добре забуте»? Портал громадських експертів «Освітня політика». URL: <http://education-ua.org/ua/component/content/article/11-podiji/1277-analitichnij-zvit-pro-kruglij-stil-internatura-dlya-vchitelya-nove-chi-dobre-zabute-stare> (дата звернення: 18.10.2021)
5. *Закон України «Про повну загальну середню освіту»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 3.11.2021).
6. *Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення 26.09.2021).
7. *Освіта в Україні: виклики та перспективи: інформаційно-аналітичний збірник*. Міністерство освіти і науки України, Інститут освітньої аналітики. Київ, 2020.
8. *Положення про педагогічну інтернатуру*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-polozhennya-pro-pedagogichnu-internaturu> (дата звернення: 16.04.2022).

9. Хомич Л.О. Педагогічна інтернатура. Енциклопедія освіти. В.Г. Кремень (Ред.). Нац. акад. пед. наук України. Київ: Юрінком Інтер, 2021.
10. Kuh G.D. High-impact educational practices. In G.D. Kuh (Ed.), *High-impact educational practices: What they are, who has them, and why they matter*. Washington, DC: Association of American Colleges and Universities, 2008. Pp. 13–30.
11. Lamanauskas V., Makarskaitė-Petkevičienė R., Lukavičienė V. Improving pedagogical internship: A case of Lithuania. In: Boruta T., Klim-Klimaszewska A., Wiśniewska M. (Eds), *Edukacija ku Przyszłości. Wyzwania i Zaniechania w Kształceniu Pedagogów*, Tom 3. Siedlce: Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, 2014. P. 153–167.
12. Mary A. King, Sweitzer H.F. University of Hartford Towards a Pedagogy of Internships. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1188574.pdf> (дата звернення: 20.03.2022).
13. Paulikienė S. Veiksminga mentorystė: slaugos studijų atvejais. *Tiltai*, 1, 2014. P. 29–35. URL: <https://www.lituanistika.lt/content/62252> (дата звернення: 8.12.2021).
14. Romm I., Gordon-Messer S., Kosinski-Collin M. Educating Young Educators: A Pedagogical Internship for Undergraduate Teaching Assistants *CBE Life Sci Educ.* Summer, 9 (2), 2010. P. 80–86. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2879384/> (дата звернення: 11.02.2022).

REFERENCES:

1. Avsheniuk N.M. (Red.), Hodlevska K.V., Diachenko L.M., Kotun K.V., Marusynets M.M., Ohienko O.I., Postryhach N.O., Pylinskyi Ya.M. (2018). *Nepererвна pedahohichna osvita v zarubizhnykh krainakh: informatsiino-analitychni materialy [Continuous pedagogical education in foreign countries: informational and analytical materials]*. Kyiv : TOV «DKS Tsentr». [in Ukrainian].
2. Vovk M.P., Hryshchenko Yu.V. (2021). Pedahohichna internatura u profesiinomu stanovlenni vchytelia-pochatkivtsia [Pedagogical internship in the professional development of a novice teacher]. *Reforma osvity v Ukraini. Informatsiino-analitychne zabezpechennia: zbirnyk tez dopovidei III Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii (naukove elektronne vydannia)*, 28 zhovt. Kyiv : DNU «Instytut osvitnoi analityky», S.198-201. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/Tezi_III-konf_2021-FINAL.pdf [in Ukrainian].
3. Vovk M.P., Hryshchenko Yu.V., Solomakha S.O., Filipchuk N.O., Khodakivska S.V. (2021). *Pedahohichna osvita v Ukraini: teoriia i praktyka: slovnyk [Pedagogical education in Ukraine: theory and practice: dictionary]*. Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh imeni Ivana Ziaziuna NAPN Ukrainy. Kropyvnytskyi : Imeks-LTD. [in Ukrainian].
4. Hromovyi V., Zhosan O. (2021). *Analitychnyi zvit pro kruhlyi stil «Internatura dlia vchytelia: nove chy «dobre zabute»?» [Analytical report on the round table “Internship for teachers: new or “well forgotten”?]*. Portal hromadskykh ekspertiv «Osvitnia polityka». URL: <http://education-ua.org/ua/component/content/article/11-podiji/1277-analitychnij-zvit-pro-kruglij-stil-internatura-dlya-vchytelya-nove-chi-dobre-zabute-stare> (Last accessed: 18.10.2021). [in Ukrainian].
5. *Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu» [Law of Ukraine «On comprehensive general secondary education»]*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (Last accessed: 3.11.2021). [in Ukrainian].
6. *Kontseptsiia rozvytku pedahohichnoi osvity v Ukraini [Concept of development of pedagogical education in Ukraine]*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (Last accessed: 26.09.2021). [in Ukrainian].
7. *Osvita v Ukraini: vyklyky ta perspektyvy: informatsiino-analitychnyi zbirnyk [Education in Ukraine: challenges and prospects: information and analytical collection]*. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Instytut osvitnoi analityky. Kyiv, 2020. [in Ukrainian].
8. *Polozhennia pro pedahohichnu internaturu [Regulations on pedagogical internship]*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-polozhennya-pro-pedagogichnu-internaturu> (Last accessed: 16.04.2022). [in Ukrainian].
9. Khomych L.O. (2021). *Pedahohichna internatura. Entsyklopediia osvity [Pedagogical internship. Encyclopedia of education]*. V.H. Kremen (Red.). Nats. akad. ped. nauk Ukrainy. Kyiv. Yurinkom Inter. [in Ukrainian].
10. Kuh G.D. (2008). High-impact educational practices. In G.D. Kuh (Ed.), *High-impact educational practices: What they are, who has them, and why they matter*. Washington, DC: Association of American Colleges and Universities, Pp. 13–30.
11. Lamanauskas V., Makarskaitė-Petkevičienė R., Lukavičienė V. (2014). Improving pedagogical internship: A case of Lithuania. In: Boruta T., Klim-Klimaszewska A., Wiśniewska M. (Eds), *Edukacija ku Przyszłości. Wyzwania i Zaniechania w Kształceniu Pedagogów*, Tom 3. Siedlce: Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. P. 153–167.
12. Mary A. King, Sweitzer H.F. University of Hartford Towards a Pedagogy of Internships. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1188574.pdf> (Last accessed: 20.03.2022).
13. Paulikienė S. (2014). Veiksminga mentorystė: slaugos studijų atvejais. *Tiltai*, 1, P. 29–35. URL: <https://www.lituanistika.lt/content/62252> (Last accessed: 8.12.2021).
14. Romm I., Gordon-Messer S., Kosinski-Collin M. (2010). Educating Young Educators: A Pedagogical Internship for Undergraduate Teaching Assistants *CBE Life Sci Educ.* Summer, 9 (2), P. 80–86. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2879384/> (Last accessed: 11.02.2022).

V. P. VOVK

Candidate of Pedagogical Sciences, Full Professor,

Head of the Department of Content and Technologies of Pedagogical Education, Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: miravovk79@gmail.com

https://orcid.org/0000-0002-9109-9194

Y. V. HRYSHCHENKO

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD),

Senior Researcher at the Department of Theory and Practice,

Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: gulia2020@ukr.net

https://orcid.org/0000-0003-0039-9720

PROBLEMS OF IMPLEMENTING PEDAGOGICAL INTERNSHIP IN UKRAINE

The article considers the main directions of reformation changes in the professional training of educators in institutions of higher pedagogical education, in particular, focusing on increasing the requirements for pedagogical internship programs. Statistical data on the distribution of practicing teachers in different regions of Ukraine by age criterion and the level of employment of graduates of pedagogical specialties in educational institutions are analyzed.

Based on the regulatory provisions, the main activities of the pedagogical internship are defined, in particular: conducting individual consultations, mentoring conversations with the intern; mutual visits to training sessions, attending lessons of experienced educators; monitoring the results of students' learning; participating in training sessions, training seminars on methodological issues, creative reports of educators; studying the experience of the best teachers; attracting the intern to partner interaction with scientific, scientific-pedagogical and pedagogical professionals, participating in professional communities of educators; psychological support of the intern, etc.

The authors note that the educational environment of Ukraine incorporates procedural elements of the introduction of pedagogical internship but no official form of professional adaptation, a crucial institutionalized stage of obtaining professional qualifications in the pedagogical profession.

The article highlights the experience of introducing pedagogical internships in foreign countries (Great Britain, Canada, Germany, the USA, and the Republic of Cyprus), which can become a valuable resource for implementing innovative changes in the introduction of this form of professional growth of teachers in Ukraine.

Outlining the prospects for introducing the pedagogical internship in Ukraine based on the foreign practical experience, recommendations on the use of innovative ideas at the state, managerial and organizational levels are substantiated.

Key words: pedagogical internship, educators, teachers, training, pedagogical specialties, educational institutions.